

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

જી. શ્રીનિવાસ

વિરુદ્ધ

એ. પી. સરકાર અને અન્ય

સપ્ટેમ્બર ૨૦, ૨૦૦૫

[એસ. બી. સિન્હા અને સી. કે. ઠાકર, ન્યાયમુર્તીઓ]

મિલકત કાયદાઓ:

સ્થાવર મિલકત-નોંધણી વગરના વેચાણ દસ્તાવેજના આધારે માલિકીનો દાવો-રાજ્ય સરકારે કલેક્ટરને તેમની સમક્ષ રજૂ કરાયેલા દસ્તાવેજોથી સંતુષ્ટ થયા પછી દાવેદારની તરફેણમાં બિન-વાંધા પ્રમાણપત્ર અને પૂરક શેઠવાર બહાર પાડવાનો નિર્દેશ આપ્યો-કલેક્ટરે તેને ખાલી કરાવનારની મિલકત ગણાવી અને દાવાને નકારી કાઢ્યો-રાજ્ય સરકારે કલેક્ટરના આદેશને સમર્થન આપ્યું, પરંતુ તે પહેલાં, દાવેદાર દ્વારા પૂછવામાં આવેલી સુનાવણીની વધુ તક પર વિચાર કરવામાં આવ્યો ન હતો-ઉચ્ચ અદાલતે રાજ્ય સરકારના આદેશને સમર્થન આપ્યું-તેનું સમર્થન કર્યું:રાજ્ય

સરકારે કલેક્ટરને દાવેદારની તરફેણમાં નો-ઓબ્જેક્શન-સર્ટિફિકેટ જારી કરવાનો આદેશ આપ્યો હતો, જે અંતિમતામાં આવ્યો ન હતો-હકીકત એ છે કે વિવાદિત મિલકત ખાલી કરાયેલી મિલકત હતી તે રાજ્ય સરકારે તે આદેશ જારી કર્યો તે પહેલાં તેના ધ્યાનમાં લાવવામાં આવી ન હતી અને તે તેની ભૂલ સુધારવા માટે હકદાર હતી-જોકે, કેસની હકીકતોમાં, રાજ્ય સરકારે દાવેદારને સુનાવણીની વધુ એક તક આપવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો.

સરકારી આદેશ-ભૂલથી અને સંબંધિત તથ્યોની અજ્ઞાનતા સાથે પસાર કરવામાં આવ્યો-જો તે જોવા મળે કે છેતરપિંડી કરવામાં આવી હતી અથવા ઈરાદાપૂર્વક દમન કરવામાં આવ્યું હતું તો તેની સમીક્ષા કરી શકાય છે.

અપીલકર્તાએ તેના પિતાની તરફેણમાં નોંધણી વગરના વેચાણ કરાર પર આધાર રાખીને જમીનના વિવાદિત પ્લોટ પર અધિકાર, હક અને વ્યાજનો દાવો કર્યો હતો.તેમની રજૂઆત પર, પ્રતિવાદી-રાજ્ય સરકારે જી. ઓ. એમ. દ્વારા કલેક્ટરને તેમના દ્વારા રજૂ કરાયેલા દસ્તાવેજો વિશે સંતોષ વ્યક્ત કર્યા પછી, તેમની તરફેણમાં અનાપત્તિ પ્રમાણપત્ર અને પૂરક શેઠવાર જારી કરવા નિર્દેશ આપ્યો હતો.કલેક્ટરે અપીલકર્તાને સુનાવણીની તક આપી હતી જેમાં તેમણે નકારી કાઢ્યું હતું કે વિવાદિત પ્લોટ ખાલી કરાવનારની મિલકત છે.જોકે, કલેક્ટરે તેમનો દાવો ફગાવી દીધો હતો.અન્ય નોટિસ દ્વારા, અપીલકર્તાને મહેસૂલ મંત્રી સમક્ષ હાજર થવા માટે કહેવામાં આવ્યું હતું, અને તેમણે તેમના વકીલ દ્વારા લેખિત રજૂઆત દાખલ કરી હતી અને સુનાવણી કરવામાં આવી

હતી.પરંતુ તેમના વકીલને બીજી નોટિસ આપવામાં આવી ન હતી.અપીલકર્તાએ સુનાવણીની બીજી તક માંગી, પરંતુ તેના બદલે, પ્રતિવાદીએ તેના દાવાને નકારી કાઢવાનો આદેશ પસાર કર્યો.તે આદેશ સામે તેમની રિટ અરજીને હાઈકોર્ટના સિંગલ જજ દ્વારા મંજૂરી આપવામાં આવી હતી, જેમાં તેમને વિવાદિત પ્લોટના માલિક જાહેર કરવામાં આવ્યા હતા.પરંતુ હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચે તે ચુકાદાને રદ કર્યો હતો.એટલે વર્તમાન અપીલ.

અપીલકર્તાએ દલીલ કરી હતી કે જીઓએમ દ્વારા તેણે એક અધિકાર પ્રાપ્ત કર્યો છે જેને કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોનું પાલન કર્યા વિના તેને વંચિત કરી શકાતો નથી.વધુમાં, તેમના વકીલને નોટિસ આપી શકાતી નથી તે ધ્યાનમાં રાખીને, તેમને સુનાવણીની બીજી તક આપવી જોઈએ.

અપીલને મંજૂરી આપતા કોર્ટે

ઠરાવ્યુ: ૧. જી. ઓ. એમ. ના સંદર્ભમાં અપીલકર્તાની તરફેણમાં એપી સરકાર દ્વારા કેટલાક તારણો પર પહોંચવામાં આવ્યા હતા. જો કે, આ આદેશને એ અર્થમાં અંતિમતા પ્રાપ્ત થઈ હોવાનું ન કહી શકાય કે કલેક્ટરને અપીલકર્તાના નામે પૂરક આદેશ બહાર પાડવાનો ખાસ નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો અને તે વતી પોતાને સંતુષ્ટ કર્યા પછી તેણે આમ કરવાનું હતું.કલેક્ટર તરફથી આવા સંતોષ અપીલકર્તાના દાવા પર મનની અરજી પર જ આવી શકે છે.જો પૂછપરછ દરમિયાન, કલેક્ટરને ખબર પડી કે પ્રશ્નમાં રહેલી મિલકત હકીકતમાં ખાલી

કરાવનારી મિલકત છે, તો તેને રાજ્યના ધ્યાન પર લાવવામાં કંઈપણ અટકાવતું ન હતું.રાજ્યએ અન્ય બાબતોની સાથે ભૂલો સુધારવા માટે અપીલકર્તાને કારણદર્શક નોટિસ જારી કરવામાં ગેરકાયદેસર રીતે અથવા અધિકારક્ષેત્ર વિના કામ કર્યું હોવાનું પણ કહી શકાય નહીં કારણ કે દેખીતી રીતે આ હકીકત જીઓએમ જારી કરતા પહેલા તેના ધ્યાનમાં લાવવામાં આવી ન હતી. [૪૧૧-બી-ઈ].

૨.૧. વકીલ મહેસૂલ મંત્રી સમક્ષ અપીલકર્તા વતી હાજર થયા હતા અને લેખિત રજૂઆતો દાખલ કરી હતી અને પક્ષકારોને સાંભળવામાં આવ્યા હતા.જો કે, અપીલકર્તાના વકીલને ચોક્કસ તારીખે હાજર રહેવા માટે એક નોટિસ આપવામાં આવી હોય તેવું લાગતું નથી.વધુમાં, તેમનો આદેશ પસાર કરતી વખતે મહેસૂલ મંત્રીએ અગાઉ દાખલ કરેલી વધુ સુનાવણી માટેની રજૂઆતને ધ્યાનમાં લીધી હોય તેવું લાગતું નથી.[૪૧૧-એફ-જી; ૪૧૨-એ-બી]

૨.૨. ઉપરોક્ત પરિસ્થિતિમાં, અપીલકર્તાને સુનાવણીની વધુ તક આપવામાં આવી શકે છે.ઉપરોક્ત હેતુ માટે, રાજ્ય માટે બીજી નોટિસ જારી કરવાની જરૂર નથી કારણ કે રિટ પિટિશનમાં કરવામાં આવેલા આક્ષેપો અને પ્રતિ આક્ષેપો, વિશેષ રજા અરજી તેમજ પ્રતિવાદીઓ વતી દાખલ કરવામા આવેલા પ્રતિ એફિડેવિટને ધ્યાનમાં રાખીને, દરેક પક્ષ બીજા પક્ષ વતી ઉઠાવવામાં

આવેલી દલીલોથી વાકેફ છે.તેથી, રાજ્યનો યોગ્ય અધિકારી અપીલકર્તાને સાંભળવાની તક આપી શકે છે અને ત્યારબાદ યોગ્ય આદેશ પસાર કરી શકાય છે. [જ૧૨-બી-ડી]

૩. ભૂલથી અને સંબંધિત તથ્યોની અજ્ઞાનતા દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશની નિર્વિવાદપણે સમીક્ષા કરી શકાય છે, જો અન્ય બાબતોની સાથે, એવું જોવા મળે કે છેતરપિંડી કરવામાં આવી હતી અથવા અપીલકર્તાની તરફથી જાણીજોઈને દમન કરવામાં આવ્યું હતું. [જ૧૨-એ-બી]

સિવિલ અપીલીય હુકમત : સિવિલ અપીલ નંબર ૨૪૪૭/૨૦૦૫.

ડબલ્યુ.એ. નં. ૧૯૨૯/૨૦૦૧ માં આંધ્ર પ્રદેશ હાઈકોર્ટના ૧૫/૦૯/૨૦૦૩ ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી.

અપીલકર્તા માટે કે. કે. વેણુગોપાલ, જયદીપ ગુપ્તા, કે. મારુતિ રાવ, શ્રીમતી કે. રાધા અને શ્રીમતી અંજની અચ્ચગારી.

પ્રતિવાદીઓ માટે કે. સુંદરા વર્ધન, વિકાસ સિંહ, મનોજ સક્સેના, અમિત હેહરિયા, મોહનપ્રસાદ મેહરિયા, સુશ્રી અર્પિતા દુઆરાહ, એમ. ડી. અડકર, બ્રજ કિશોર મિશ્રા, વિજય કુમાર, સુશ્રી અપર્ણા ઝા અને અભિષેક સિંહ.કોર્ટનો ચુકાદો આમના દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો

એસ. બી. સિન્હા, ન્યાયમુર્તી. આ અપીલમાં કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોના અમલીકરણનો અવકાશ અને હદ પ્રશ્નાર્થ છે, જે આંધ્ર પ્રદેશ હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચે રિટ અપીલ નંબર ૧૯૨૯/૨૦૦૧ માં ઉપરોક્ત કોર્ટના વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા રિટ પિટિશન નંબર ૩૪૭૯/૧૯૯૭ માં પસાર કરાયેલા ૧૨/૧૦/૨૦૦૨ ના ચુકાદા અને આદેશને ઉલટાવીને પસાર કરેલા ૧૫/૦૯/૨૦૦૩ ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી ઉદ્ભવે છે.

શેખપેટ ગામમાં સ્થિત ૨ એકર ૩૮ ગુંટા માપનો પ્લોટ નંબર ૭-એ પક્ષકારો વચ્ચે વિવાદનો વિષય છે. અહીં અપીલકર્તા ૧૧/૧૧/૧૯૪૯ એ. ડી. ના વેચાણના નોંધણી વગરના દસ્તાવેજ પર આધાર રાખીને અથવા તેના આધારે કથિત પ્લોટ પર અધિકાર, માલિકી અને હિતનો દાવો કરે છે, જેને ખજા મોઈનુદ્દીન અન્સારી દ્વારા તેના પિતાની તરફેણમાં ચલાવવામાં આવ્યો હોવાનું માનવામાં આવે છે. આ શેખપેટ ગામ અગાઉ સરફેખસ ગામ હતું અને ૧૯૪૯માં તેના વિલિનીકરણ પછી તેનો વહીવટ રાજ્યમાં નિહિત થયો હતો.

એક ખાજા મોઈન નવાઝ જંગ બહાદુર નિઝામ શાસનમાં વિદેશ મંત્રી હોવાનું કહેવાય છે. સિલ્વર જ્યુબિલી ઉજવણીની ઉજવણીને ધ્યાનમાં રાખીને, જ્યુબિલી હિલ્સ નગરપાલિકાની રચના સરફેખસ ગામમાં આવેલી જમીનોનો સમાવેશ કરીને કરવામાં આવી હતી. તત્કાલીન સરકારે જ્યુબિલી હિલ્સ મ્યુનિસિપાલિટીને આયોજિત શહેરમાં વિકસાવવા માટે સર્વે નંબર ૪૦૩ માં

આવેલી જમીનને ૧૬૯ પ્લોટમાં વહેંચી હતી અને તેને અમુક નિયમો અને શરતો પર વિવિધ નવાબ અને ઉમરાવોની તરફેણમાં ફાળવી હતી, જેમાં સરકારને ચોક્કસ રકમની ચુકવણી સામેલ હતી.

હૈદરાબાદ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન જ્યુબિલી હિલ્સ નગરપાલિકાનું અનુગામી છે. અપીલકર્તાની દલીલ એ છે કે ઉપરોક્ત પ્લોટ નંબર ૭-એ સરકાર દ્વારા ખાજા મોઈનુદ્દીન અન્સારીની તરફેણમાં ફાળવવામાં આવ્યો હતો, જેમણે અગાઉ નોંધ્યું છે તેમ, તે જ તેના પિતાની તરફેણમાં વેચી દીધો હતો.

પૂરક સમૂહ અને અનાપત્તિ પ્રમાણપત્ર જારી કરવા માટે અરજી દાખલ કરવામાં આવી હતી. ૦૯/૦૧/૧૯૮૫ ના આદેશ દ્વારા, આ પ્લોટની માન્યતા રદ કરવામાં આવી હતી. બીજી બાજુ, રાજ્યની દલીલ એ જણાય છે કે ખાજા મોઈનુદ્દીન અન્સારી હકીકતમાં મોઈન નવાઝ જંગ બહાદુર છે, જેમને પોલીસ કાર્યવાહી દરમિયાન તત્કાલીન નિઝામે ભારત સંઘ દ્વારા પોલીસ કાર્યવાહીનો મુદ્દો ઉઠાવવા માટે સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સંગઠનમાં મોકલ્યા હતા અને તેમાં નિષ્ફળ રહ્યા બાદ તેઓ પાકિસ્તાન જવા રવાના થયા હતા અને ક્યારેય ભારત પરત ફર્યા નહોતા. જે પછી ૧૫/૦૯/૧૯૪૯ ની અધિસૂચના નંબર ૫ ના કારણે, તેમની તમામ મિલકતોને હૈદરાબાદ વહીવટીતંત્રના સ્થળાંતર મિલકત નિયમનની દ્રષ્ટિએ ખાલી કરાયેલી મિલકતો તરીકે જાહેર કરવામાં આવી હતી, જે

૧૯/૧૨/૧૯૪૯ પર હૈદરાબાદ ગેઝેટમાં પ્રકાશિત કરવામાં આવી હતી.ઉપરોક્ત જાહેરનામાનો સંબંધિત ભાગ નીચે મુજબ છે:

"હૈદરાબાદ એડમિનિસ્ટ્રેશન ઓફ ઇવેક્યુઇ પ્રોપર્ટી રેગ્યુલેશનની કલમ ૬ હેઠળ કસ્ટોડિયન તરીકેની સત્તાના આધારે, હું આથી જાહેર કરું છું કે નીચેની મિલકતો ઉપરોક્ત નિયમનની શરતોમાં ઇવેક્યુઇ મિલકતો છે અને તેથી, મારામાં નિહિત છે.

નાગેન્દ્ર બહાદુર

કસ્ટોડિયન

૧. મોઇન નવાઝ જંગ બહાદુરની તમામ સ્થાવર મિલકતો, જેમ કે બંગલા, મુલિજીઝ અને જમીન વગેરે, બેગમપેટ ગનફાઉન્ડ્રી વગેરે, જેમાં તમામ શેર, જામીનગીરીઓ વગેરેનો સમાવેશ થાય છે, તેમજ ઓરંગાબાદ અને રાજ્યમાં અન્યત્ર પણ મિલકત છે.

૨. બેગમ મોઇન નવાઝ જંગની તમામ સ્થાવર મિલકત તેમજ શેર અને જામીનગીરીઓ.

ઉક્ત ખાજા મોઇનુદ્દીન અન્સારીની ગેરહાજરીનો ફાયદો ઉઠાવતા, ઘણા લોકોએ તેના પર ખોટો અને તુરછ દાવો કર્યો હતો.એક કે. સત્યમ્માએ એક રિટ

પિટિશન દાખલ કરી હતી જેમાં કેટલાક આદેશ પસાર કરવામાં આવ્યા હતા.તેવી જ રીતે, એક ખાજા મોઈનુદ્દીન અન્સારીએ પણ જનરલ પાવર ઓફ એટર્ની કે. સુદર્શનના કથિત ધારક દ્વારા રિટ પિટિશન દાખલ કરી હતી.એમ. શંકર રાવ નામના વ્યક્તિએ પણ આ જમીન પર દાવો કર્યો હતો.

અહીં અપીલકર્તાએ હાઈકોર્ટ દ્વારા ઉપરોક્ત રિટ અરજીના મનોરંજનને ધ્યાનમાં રાખીને સરકાર સમક્ષ રજૂઆત પણ કરી હતી.જીઓએમ નંબર ૯૫૫ તારીખ ૧૭/૦૯/૧૯૯૨ દ્વારા, તે નિર્દેશિત કરવામાં આવ્યું હતું:

"ઉપરોક્ત તારણો અને અવલોકનોને ધ્યાનમાં રાખીને અને આ પણ એક સમાન કેસ છે તે હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને, સરકાર ઉપર વાંચેલા સરકારી મેમો સેકન્ડમાં બહાર પાડવામાં આવેલા પ્લોટ નંબર ૭-એની માન્યતા રદ કરવાના આદેશોને રદ કરવા અને હૈદરાબાદના કલેક્ટરને શ્રી જી. શ્રીનિવાસની તરફેણમાં અનાપતિ પ્રમાણપત્ર અને પૂરક શેઠવાર બહાર પાડવાનો નિર્દેશ આપવાનું ન્યાયી અને યોગ્ય માને છે, જેમ કે સરકારી મેમો નંબર ૨૪૩૬/એસોસિએશન.III (૨)/૮૫-૨૧ તારીખ ૨૯/૦૮/૧૯૯૦ માં કુદરતી ન્યાયના હેતુઓને પહોંચી વળવા માટે શ્રીમતી એ. પેન્ટમ્માના કિસ્સામાં દસ્તાવેજો વિશે સંતોષ વ્યક્ત કર્યા

પછી શીર્ષકમાં અનુગામી શ્રી જી. શ્રીનિવાસની તરફેણમાં કરવામાં આવ્યું હતું.

કોઈ કાર્યવાહી કરવામાં આવી ન હોવાથી, અપીલકર્તા દ્વારા અહીં એક રિટ પિટિશન દાખલ કરવામાં આવી હતી, જે રિટ પિટિશન નંબર ૨૦૨૪/૧૯૯૬ હતી.આ રિટ પિટિશનનો નિકાલ આંધ્રપ્રદેશ સરકારને મેમો તારીખ ૧૬/૦૭/૧૯૯૪ માં વિચારેલી તપાસ પૂર્ણ કરવા માટે કરવામાં આવ્યો હતો.તે વધુ અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું:

"૮.વિદ્વાન સરકારી વકીલ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવે છે કે આ જમીન ખાલી કરાવનારની મિલકત છે અને તેથી, સરકાર કાયદા હેઠળ જરૂરી પરિણામી પગલાં લેવાનું વિચારી રહી છે.આ રિટ પિટિશનમાં આ પાસું તપાસનો વિષય નથી.જો સરકારને આ સંબંધમાં કાયદા અનુસાર આગળ વધવાની સલાહ આપવામાં આવે તો તે સરકાર માટે ખુલ્લું છે.

૯. જ્યારે અને જ્યારે મેમો ડેટેડ ૧૬/૦૭/૧૯૯૪ માં તપાસ પર વિચાર કરવામાં આવશે, ત્યારે બીજા પ્રતિવાદી, જિલ્લા કલેક્ટર, જી. ઓ. એમ. ને અમલમાં મૂકવા માટે યોગ્ય પગલાં લેશે. નંબર ૯૫૫ વધુ વિલંબ કર્યા વિના, પ્રાધાન્યમાં તપાસ અહેવાલની નકલ પ્રાપ્ત થયાની તારીખથી છ મહિનાની અંદર.

જોકે, હૈદરાબાદ જિલ્લાના કલેક્ટરે સરકારનું ધ્યાન દોર્યું હતું કે તેમાં જણાવેલા કારણને કારણે પૂરક સેક્ટા જારી કરવાનું શક્ય નથી.તેમણે પોતાનો અહેવાલ મોકલતા પહેલા અપીલકર્તાને સંબંધિત દસ્તાવેજો અને આ મામલે જરૂરી કાર્યવાહી કરવા માટે મોઈન નવાઝ જંગના સરનામાની વિગતો સાથે ૧૫/૧૧/૧૯૯૩ પર અથવા તેની આસપાસ તેમની ઓફિસમાં હાજર રહેવા માટે નોટિસ આપી હતી.ઉપરોક્ત નોટિસને અનુસરીને અથવા તેને આગળ વધારવા માટે, અપીલકર્તા દ્વારા એક લેખિત રજૂઆત દાખલ કરવામાં આવી હતી જેમાં તેમણે એ હકીકતને નકારી અને વિવાદિત કરી હોવાનું જણાવ્યું છે કે પ્લોટ નંબર ૭-એ ખાલી કરાયેલી મિલકતનો એક ભાગ હતો અને દલીલ કરી હતી કે ખાજા મોઈનુદ્દીન અન્સારી ખાલી કરાયેલ વ્યક્તિ ન હતા.

હૈદરાબાદ જિલ્લાના કલેક્ટરે મેમો તારીખ ૨૩/૧૨/૧૯૯૩ દ્વારા અન્ય એક નોટિસ બહાર પાડીને અપીલકર્તાઓને તેમાં ઉલ્લેખિત મુદ્દાઓ પર સહાયક પુરાવા સાથે સંતોષકારક જવાબ આપવા જણાવ્યું હતું.અપીલકર્તાએ તેના જવાબમાં, અન્ય બાબતોની સાથે જણાવ્યું હતું કે સરકારે પહેલેથી જ પૂછપરછ કરી હતી, તેમની સલાહ સાંભળી હતી અને કેટલાક તારણો પર પહોંચી હતી પરંતુ તેના પર પૂર્વગ્રહ વિના, જોકે તેમણે તેમાં ઉઠાવવામાં આવેલા મુદ્દાઓને સ્પષ્ટ કરવાની માંગ કરી હતી.ત્યારબાદ કલેક્ટરે અહીં પ્રતિવાદીઓ દ્વારા દાખલ કરાયેલા દસ્તાવેજોની ચકાસણી પર કથિત રીતે તપાસ કરી હતી અને સરકારને

વિગતવાર અહેવાલ સુપરત કર્યો હતો, જેમાં અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે અપીલકર્તાનો કેસ તેમાં ઉદ્દેખિત આધારો પર કોઈ વિચારણાને પાત્ર નથી.

૧૬/૦૭/૧૯૯૪ ની નોટિસ દ્વારા, પક્ષોને ૨૩/૦૭/૧૯૯૪ પર મહેસૂલ મંત્રી સમક્ષ હાજર થવા માટે કહેવામાં આવ્યું હતું.તે વિવાદમાં નથી કે અપીલકર્તા દ્વારા વિગતવાર લેખિત રજૂઆત દાખલ કરવામાં આવી હતી અને તેમના વકીલની ઉપરોક્ત તારીખે સંપૂર્ણ સુનાવણી કરવામાં આવી હતી.જો કે, રેકૉર્ડ્સ પરથી એવું લાગે છે કે અપીલકર્તાના વકીલને બીજી નોટિસ જારી કરવામાં આવી હતી જે આપવામાં આવી ન હતી.અમારી સમક્ષ મૂળ રેકૉર્ડ એક અવલોકનમાંથી રજૂ કરવામાં આવ્યા છે, જેમાં એવું લાગે છે કે નોટિસ ધરાવતું પરબિડીયું ટપાલ સત્તામંડળના સમર્થન સાથે સરકારને પરત કરવામાં આવ્યું હતું.ઉપરોક્ત સમર્થનમાંથી કોઈ અર્થ કાઢવો શક્ય નથી.

૨૯/૧૧/૧૯૯૬ પર, અપીલકર્તાએ તેમને સુનાવણીની બીજી તક આપવા માટે રજૂઆત કરી હતી પરંતુ આંધ્રપ્રદેશ સરકારે અન્ય બાબતોની સાથે સાથે ૨૬/૧૨/૧૯૯૬ ના જીઓએમ જારી કર્યા હતા:

"અરજદારે ૧૫મી સપ્ટેમ્બર, ૧૯૪૯ના જાહેરનામા નંબર ૫ સામે ક્યારેય આંદોલન કર્યું નથી, જેમાં ૧૦મી એપ્રિલ, ૧૯૯૭ સુધી ખાજા મોઈનુદ્દીન

અન્સારી ઉર્ફે મોઈન નવાસ જંગ બહાદુરની મિલકતોને ઇવેક્યુઈ પ્રોપર્ટી તરીકે જાહેર કરવામાં આવી છે.

ઉપરોક્ત આદેશ પર સવાલ ઉઠાવતા, અપીલકર્તાએ એક રિટ પિટિશન દાખલ કરી હતી, જેમાં એક જ ન્યાયાધીશે અન્ય બાબતોની સાથે એવું માન્યું હતું કે હૈદરાબાદ વહીવટીતંત્રના ઇવેક્યુઈ પ્રોપર્ટીઝ રેગ્યુલેશનના રેગ્યુલેશન ૬ હેઠળ બહાર પાડવામાં આવેલ જાહેરનામું કાયદામાં ખરાબ હતું, કારણ કે તેમાં સ્થળાંતર કરનારની મિલકતોની સામગ્રી વિગતો ન હતી, જે ફરજિયાતપણે જરૂરી હતી. વધુમાં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે ઉપરોક્ત જાહેરનામામાં મોઈન નવાઝ જંગ બહાદુરના નામનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ ફાળવણી ખાજા મોઈનુદ્દીન અન્સારીને કરવામાં આવી હતી અને આમ, બે વ્યક્તિઓ એકસરખી નથી. તે આગળ રાખવામાં આવ્યું હતું:

"તદનુસાર, વિવાદિત આદેશને રદ કરવામાં આવે છે અને પરિણામે તે જાહેર કરવામાં આવે છે કે મિલકત એક ખાજા મોઈનુદ્દીન અન્સારીની હતી; અને અરજદારના પિતાએ તે જ વેચાણ હેઠળનો દસ્તાવેજ ખરીદ્યો હોય અને અરજદાર તેના પિતાના મૃત્યુ પછી મિલકતનો ઉત્તરાધિકારી બન્યો હોય, તો તેણે તે મિલકતની માલિકી હસ્તગત કરી હોવાનું માનવામાં આવશે. પ્રતિવાદીઓને જીઓએમમાં સરકાર દ્વારા પસાર

કરાયેલા આદેશોનો અમલ કરવા માટે નિર્દેશ આપવામાં આવે છે. નંબર ૯૫૫, તારીખ ૧૭/૦૯/૧૯૯૨ આ ઓર્ડરની નકલ મળવાની તારીખથી બે મહિનાના સમયગાળાની અંદર.

આંધ્ર પ્રદેશ સરકાર દ્વારા કરવામાં આવેલી અપીલ પર ડિવિઝન બેન્ચે ઉપરોક્ત ચુકાદાને રદ કર્યો હતો.

ડિવિઝન બેન્ચના ચુકાદાને ટેકો આપતા, અપીલકર્તા વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી કે. કે. વેણુગોપાલ દલીલ કરશે કે જી. ઓ. એમ. ને ધ્યાનમાં રાખીને આંધ્રપ્રદેશ રાજ્ય આ બાબતને ફરી ખોલી શક્યું ન હોત. નંબર ૯૫૫ તારીખ ૧૭/૦૯/૧૯૯૨ સ્થળાંતર મિલકત નિયમન હેઠળ કાર્યવાહી શરૂ કર્યા વિના, ઉપરોક્ત સરકારી આદેશને કારણે અપીલકર્તાએ એવો અધિકાર મેળવ્યો હતો કે જેમાંથી તેને માત્ર કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોનું પાલન કરીને જ વંચિત કરી શકાય.ઉપરોક્ત પરિસ્થિતિમાં, રાજ્યએ અપીલકર્તાને નોટિસ જારી કરવી જરૂરી હતી જેથી તે માત્ર હૈદરાબાદ વહીવટીતંત્રના ઇવેન્ચ્યુઈ પ્રોપર્ટી રેગ્યુલેશન હેઠળ સરકારમાં પ્લોટ નં.૭-એ ને સોંપવાના સંદર્ભમાં જ નહીં પણ ખજા મોઈનુદ્દીન અન્સારી અને મોઈન નવાઝ જંગ બહાદુર એક જ વ્યક્તિ હતા તે પ્રશ્નનો ઉકેલ લાવવા માટે સક્ષમ બને.આવી નોટિસની ગેરહાજરીમાં એવી

વિનંતી કરવામાં આવી હતી કે વિવાદિત આદેશમાં રાજ્ય દ્વારા મેળવેલા તારણો અધિકારક્ષેત્ર વગરના છે.

શ્રી વેણુગોપાલ દલીલ કરશે કે એકમાત્ર આધાર જેના પર ૧૬/૦૭/૧૯૯૪ તારીખની નોટિસ જારી કરવામાં આવી હતી તે એ છે કે શા માટે જીઓએમ નંબર ૯૫૫ ના ફકરા ૮ માં 'પૂરક સેઠવાર' શબ્દો છે. તારીખ ૧૭/૦૮/૧૯૯૨ કાઢી નાંખવી જોઈએ નહીં. વિદ્વાન વકીલ આગળ રજૂઆત કરશે કે અપીલકર્તાના વકીલને કોઈ નોટિસ આપી શકાતી નથી તે હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને, કારણ કે તેણે વિવાદિત આદેશ પસાર કરતા પહેલાં ૨૯/૧૧/૧૯૯૬ પર અપીલકર્તા દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતને ધ્યાનમાં રાખીને પોતાનો પરિસર સ્થાનાંતરિત કર્યો હતો, સુનાવણીની નવી તક આપવાનો નિર્દેશ આપવો જોઈએ.

બીજી તરફ પ્રતિવાદીઓ વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી કે. સુંદરા વર્ધન રજૂ કરશે કે કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોનું સંપૂર્ણ પાલન કરવામાં આવ્યું છે, જે એ હકીકત પરથી જણાય છે કે કલેક્ટરે અપીલકર્તાને નોટિસ આપી હતી કે પ્લોટ નંબર ૭-એ ખાલી કરાવનારની મિલકત છે અને વધુમાં ખાજા મોઈનુદ્દીન અન્સારી અને ખાજા મોઈન જંગ બહાદુર એક જ વ્યક્તિ હતા.

વધુમાં એવી વિનંતી કરવામાં આવી હતી કે પ્લોટ નંબર ૭-એ ને કાયદેસર રીતે ખાલી કરાવનારી મિલકત જાહેર કરવામાં આવી છે કે નહીં તે પ્રશ્ન ખાલી કરાવનાર અથવા તેના દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરનાર વ્યક્તિ દ્વારા જ યોગ્ય કાર્યવાહીમાં ઉઠાવી શકાય છે, કોલેક્ટરલ કાર્યવાહીમાં નહીં.

પસાર કરવાના સૂચિત આદેશને ધ્યાનમાં રાખીને, અમારા માટે બારમાં ઉઠાવવામાં આવેલી હરીફ દલીલોને વિગતવાર ધ્યાનમાં લેવાની જરૂર નથી.તે કોઈ પણ શંકાથી પરે છે કે એપી સરકાર દ્વારા જી. ઓ. એમ. નંબર ૯૫૫ તારીખ ૧૭/૦૯/૧૯૯૨ ના સંદર્ભમાં અપીલકર્તાની તરફેણમાં કેટલાક તારણો પર પહોંચ્યા હતા.જો કે, આ આદેશને એ અર્થમાં અંતિમતા પ્રાપ્ત થઈ હોવાનું ન કહી શકાય કે કલેક્ટરને અપીલકર્તાના નામે પૂરક આદેશ બહાર પાડવાનો ખાસ નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો અને તે વતી પોતાને સંતુષ્ટ કર્યા પછી તેણે આમ કરવાનું હતું.કલેક્ટર તરફથી આવા સંતોષ અપીલકર્તાના દાવા પર મનની અરજી પર જ આવી શકે છે.જો તપાસ દરમિયાન, કલેક્ટરને ખબર પડી કે જે મિલકતનો પ્રશ્ન છે તે હકીકતમાં ખાલી કરાવનારી મિલકત છે અને ખજા મોઈનુદ્દીન અન્સારી અને ખજા મોઈન નવાબ બંને એક જ વ્યક્તિ છે, તો તેને રાજ્યના ધ્યાન પર લાવવામાં કંઈપણ અટકાવતું નથી.રાજ્યએ ભૂલો સુધારવા માટે અપીલકર્તાને કારણદર્શક નોટિસ જારી કરવામાં ગેરકાયદેસર રીતે અથવા અધિકારક્ષેત્ર વિના કામ કર્યું હોવાનું પણ કહી શકાય નહીં કારણ કે દેખીતી રીતે આ હકીકત

જીઓએમ જારી કરતા પહેલા તેના ધ્યાનમાં લાવવામાં આવી ન હતી. નંબર ૯૯૫ તારીખ ૧૭/૦૯/૧૯૯૨.જો કે, એ હકીકત હોવા છતાં કે અપીલકર્તાએ ૧૬/૦૭/૧૯૯૪ ની નોટિસમાં કલેક્ટર દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા પ્રશ્નોના જવાબ આપવાની તકનો લાભ ઉઠાવ્યો હતો, તેમને માત્ર એ સમજાવવા માટે કહેવામાં આવ્યું હતું કે શા માટે 'પૂરક સેઠવાર' શબ્દોને જીઓએમમાંથી દૂર ન કરવા જોઈએ. નંબર ૯૫૫ તારીખ ૧૭/૦૯/૧૯૯૨.જો રાજ્યનો ઇરાદો સમગ્ર આદેશને જી. ઓ. એમ. તરીકે ચાલ કરવાનો હતો. નંબર ૯૫૫ તારીખ ૧૭/૦૯/૧૯૯૨, તે સ્પષ્ટ રીતે કહેવું જોઈએ. શ્રી સુંદરા વર્ધન તેમની રજૂઆતમાં સાચા હોઈ શકે છે કે જ્યારે અપીલકર્તાને સુનાવણીની પૂરતી તકો આપવામાં આવી હતી અને તેમણે વિગતવાર લેખિત રજૂઆત દાખલ કરી હતી, ત્યારે રાજ્ય માટે બીજી કારણદર્શક નોટિસ જારી કરવાની જરૂર નહોતી, પરંતુ હકીકત એ છે કે આવી નોટિસ જારી કરવામાં આવી હતી.

અમે એ હકીકતથી અજાણ નથી કે ૧૬/૦૭/૧૯૯૪ ની નોટિસના જવાબમાં, વિદ્વાન વકીલ મહેસૂલ મંત્રી સમક્ષ અપીલકર્તા વતી હાજર થયા હતા અને ૨૩/૦૭/૧૯૯૪ પર લેખિત રજૂઆત દાખલ કરી હતી.ફરી એકવાર ૧૪/૦૬/૧૯૯૬ ની નોટિસના જવાબમાં, અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલ હાજર થયા અને ૨૧/૦૬/૧૯૯૬ પર વિગતવાર રજૂઆત દાખલ કરી અને આ બાબતે દલીલ પણ કરી.ફરી એકવાર ૦૮/૧૧/૧૯૯૬ ની નોટિસ અનુસાર,

પક્ષોને ૧૬/૧૧/૧૯૯૬ પર સાંભળવામાં આવ્યા હતા.જો કે, ૦૮/૧૧/૧૯૯૬ પર જારી કરાયેલી નોટિસ અપીલકર્તાના વકીલને ૧૬/૧૧/૧૯૯૬ પર હાજર થવા માટે કહેવામાં આવી હોય તેવું લાગતું નથી.વધુમાં, ૩૦/૧૧/૧૯૯૬ તારીખનો આદેશ પસાર કરતી વખતે, મહેસૂલ મંત્રીએ ૨૯/૧૧/૧૯૯૬ પર દાખલ કરવામાં આવેલી વધુ સુનાવણી માટે અપીલકર્તાની રજૂઆતને ધ્યાનમાં લીધી હોય તેવું લાગતું નથી.

ભૂલથી અને સંબંધિત તથ્યોની અજ્ઞાનતા દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશની નિર્વિવાદપણે સમીક્ષા કરી શકાય છે, જો અન્ય બાબતોની સાથે, એવું જોવા મળે કે છેતરપિંડી કરવામાં આવી હતી અથવા અપીલકર્તાની તરફથી ઇરાદાપૂર્વક દમન કરવામાં આવ્યું હતું.

ઉપરોક્ત પરિસ્થિતિમાં અમારો અભિપ્રાય છે કે અપીલકર્તાને સુનાવણીની વધુ તક આપવામાં આવી શકે છે.ઉપરોક્ત હેતુ માટે, રાજ્ય માટે બીજી નોટિસ જારી કરવાની જરૂર નથી કારણ કે રિટ પિટિશનમાં કરવામાં આવેલા આક્ષેપો અને પ્રતિ આક્ષેપો, વિશેષ રજા અરજી તેમજ પ્રતિવાદીઓ વતી દાખલ કરવામા આવેલા પ્રતિ એફિડેવિટને ધ્યાનમાં રાખીને, અમારી સમક્ષ દરેક પક્ષ બીજા પક્ષ વતી ઉઠાવવામાં આવેલી દલીલોથી વાકેફ છે.તેથી, રાજ્યનો યોગ્ય અધિકારી

અપીલકર્તાને સાંભળવાની તક આપી શકે છે અને ત્યારબાદ યોગ્ય આદેશ પસાર કરી શકાય છે.

જો કે, તે સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે કે તમામ પક્ષો ઉપરોક્ત કાર્યવાહીમાં તમામ દલીલો ઉઠાવવા માટે સ્વતંત્ર રહેશે.

જો કે, અમે ૧૨/૧૦/૨૦૦૨ તારીખનો ચુકાદો પસાર કરતી વખતે વિદ્વાન સિંગલ જજના અભિગમની પ્રશંસા કરતા નથી. હૈદરાબાદ વહીવટીતંત્રના સ્થળાંતર મિલકત નિયમનના નિયમન ૬ હેઠળ બહાર પાડવામાં આવેલ ૧૫/૦૯/૧૯૪૯ તારીખના જાહેરનામાની માન્યતા અથવા અન્યથા કોલેટરલ કાર્યવાહીમાં પ્રશ્ન થઈ શકે છે કે કેમ તે પ્રશ્ન પર તેમણે વિચાર કર્યો ન હતો. તેમણે વધુમાં એ હકીકતને ધ્યાનમાં લીધી ન હતી કે અધિકારનો પ્રશ્ન રિટ કાર્યવાહીમાં નક્કી કરી શકાતો નથી; ન તો તેમાં કોઈ વ્યક્તિની ઓળખ નિર્ણાયક રીતે શોધી શકાય છે. વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે વધુમાં ન્યાયિક સમીક્ષાના મર્યાદિત અવકાશની જાહેરાત કરી ન હતી, એટલે કે, રાજ્ય દ્વારા પસાર કરાયેલા વહીવટી આદેશની માત્ર મર્યાદિત આધારો પર જ પૂછપરછ કરી શકાય છે અને રિટ પિટિશનને ધ્યાનમાં લેતી વખતે, રિટ કોર્ટ અપીલ અધિકારી તરીકે કામ કરતી નથી.

ઉપરોક્ત કારણોસર, વિદ્વાન સિંગલ જજ અને ડિવિઝન બેન્ચ બંનેના ચુકાદાઓને રદ કરવામાં આવે છે.ઉપરોક્ત અવલોકનો સાથે અપીલને મંજૂરી આપવામાં આવે છે.જો કે, કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં, ખર્ચ અંગે કોઈ આદેશ રહેશે નહીં.

અપીલ મંજૂર.

વી. એસ.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.